

НІЧОГА АСАБІСТАГА...

Кіраўнік АНТ Марат МАРКАЎ — пра рэйтынгі, «лічбу» і журналісцкае нахабства

Крыху больш як год таму адбыўся маштабны рэбрэндынг АНТ. Яго канал правёў па ўсіх кірунках — ад лагатыпа да тэхнічнага перааснашчэння, запуску новых праектаў і адкрыцця мадэрнізаваных або цалкам новых студый. Да добрага прывычайваецца хутка, і на сёння ўжо здаецца, быццам так было заўжды — мала хто прыгадае нават, што на вяршанне ў фармаце HD-канал перайшоў толькі сёлета ў лістападзе. Але гэта вонкавы бок, які мы бачым на экране. Як выглядаў працэс перамянення і якім АНТ будзе заўтра, «Звязда» распялата старшыню праўлення ЗАТ «Другі нацыянальны тэлеканал» Марата МАРКАВА.

— Марат Сяргеевіч, на погляд чалавека, які дакладна ведае маштаб праведзеных работ, — вы задаволены вынікам?

— Па шчырасці, калі б паўтара года таму хтосьці сказаў, што мы асіміліруем такі капасальны аб'ём работ, я ніколі не паверыў бы. Напэўна, зроблена нават занадта многа, якім бы недарэчным не падалося такое азначэнне. Хоць чужака ацэньваць сябе самога, і мне, безумоўна, хацелася б, каб гэтую ацэнку са свайго боку далі глядачы. Сёння можна гаварыць аб тым, што ўсе перамены і абнаўленні на тэлеканале (і гэта я не бяру нябачны бок, тую ўнутраную «кухню»), якая сапраўды пачаўся працэс, далі плён: мы з'яўляемся першымі па ахвоту аўдыторыі ў краіне, і доля глядзення па тэлеканале працягаецца. Значыць, нашу працу заўважылі і глядачы.

Задача з усімі вядомымі

— Складваецца ўражанне, што з вашымі прыходам АНТ узяў кірунак у бок інфармацыйных жанраў: з'явілася больш навін, інфармацыйна-аналітычных праграм, спецыяльных рэпартажаў. Але пры гэтым захоўваюцца і «брэндавыя» праекты каналаў і забяспечылі фарміраванне: я маю на ўвазе і «Міс Беларусь», і «Талент краіны», і «Песню года Беларусь»...

— Рэч у тым, што сама арганізацыя канала ставіць на пэўныя умовы: не сакрэт, што на сёння АНТ — мікс з інфармацыйна-палітычнага складніка, у асноўным ён беларускі, і самых рэйтынговых, цікавых забяспечылі фарміраванне праектаў першага канала. Але дэбят у дэталі: на-

самрэч усе каналы, якія працуюць у нашай краіне, у тым ліку цалкам беларускія, у той ці іншай ступені выкарыстоўваюць замежны кантэнт. Доля кантэнту, які АНТ бяра ад Першага канала, складае 44% ад усяго аб'ёму вяршання, што цалкам параўнальна з доляй замежнага кіна- і серыяльнага паказу на іншых каналах. Натуральна, мы разумеем, што маючы добры забяспечылі кантэнт, мы можам і павінны нарошчваць аб'ём уласных праектаў — тое, што адбываецца пра бач з намі, што цікава глядачам па Беларусь. І мы свядома ідзем менавіта па гэтым шляху.

Так, АНТ заўжды славілася адметнымі уласнымі праектамі, і мы будзем іх працягваць — прыкладам, калі «Што? Дзе? Калі?» у Беларусі мае добрую долю глядзення, навошта ад яго адмаўляцца, будзем рабіць і паказваць надалей. Гэтакасама як працягнем рабіць лінейкі дакументальных фільмаў, сацыяльных ролікі, журналісцкія расследаванні, — а ў гэту суботу запустым новую крымінальную праграму, дзе будзе некалькі вядучых. На мой погляд, за апошні год мы ўзмацнілі сваё грамадска-палітычнае вяршанне і маем уласнае ток-шоу, грамадска-палітычнае інтэрв'ю, вельмі якасныя навіны, — а без перабольшвання ганаруся тым, што «Нашы навіны» першыя па прагледзе ў Беларусі. Асацыяцыя інфармацыйных праграм у нас на сёння багатая, цяпер будзем паліпаўшаць іх з пункту гледжання зместу на базе праведзенай мадэрнізацыі, у тым ліку трох новых студый, якія з'явіліся за гэты год. І на гэтай базе зможам думаць аб стварэнні новых уласных забяспечылі фарміраванне праектаў — хоць, канешне, не ў рэжыме non-stop і многа, адна-два праекты ў год.

— Лічба цалкам зразумелая, бо забяспечылі фарміраванне праекты — справа вельмі дарагая і доўгая.

— Цалкам так. А паколькі мы навучыліся лічыць грошы, і практычна адзінай крыніцай на развіццё кантэнту з'яўляюцца ўласныя сродкі канала, то ў вытворчасці прытрымліваемся галоўнага правіла: не рабіць праекты дзеля праектаў. АНТ здзімае і будзе здзімаць праграмы, якія акупляюцца, — за кошт рэкламы, партнёрства з бізнес-структурамі і г. д. На сёння ўсе нашы праекты як мінімум рэнтабельныя.

Штосьці больш цікавае

— Вяртаючыся да названай лічбы расійскага і ўласнага кантэнту, атрымліваем, што новаўвядзенне ў законе аб СМІ, якое зацвярджае мінімальную планку для тэлеканалаў у 30% уласнага прадукту, вас ніякім чынам не закранула?

— Яно нас датычыцца, скажам так, для інфармацыі, бо ўжо даўно мы мае больш за трэцю частку ўласнага кантэнту будзем яго нарошчваць. Але тут важна знайсці баланс. На сёння той аб'ём платфармы, які мы выкарыстоўваем, на мой погляд, аптымальны. Захоўваецца адзін расійскі выпуск навін — проста дзялё таго, каб трымаць

шчыльную сувязь з краінай-партнёрам па Саюзнай дзяржаве і атрымліваць інфармацыю з першакрыніцы. Тым больш Першы канал вельмі добра робіць міжнародныя агляды навін. Усе астатнія навіны — нашы, беларускія, і гэта звязка добра працуе.

— Вы пайшлі на непапулярны крок, адвясцаўшы ад пачатку тэлевізыйнага сезона, і новыя праекты на АНТ з'яўляюцца цягам усяго года. Вось і цяпер выйдзе «Трывожная кнопка» і абноўлены «Метэгайд». Чаму пад канец года?

— Яшчэ год таму, святкуючы 15-годдзе тэлеканала, я сустракаўся ў Маскве з кіраўніком Першага канала Канстанцінам Эрстам — і ён выказаў думку, што сёння не існуе жорсткай прывязкі да новага тэле сезона. Вось і я не прыліхнікі адзінага арыенціру — лічу, больш важна развівацца пастаянна. Мы на АНТ прытрымліваемся той лініі, каб практычна штодня на канале адбываліся нягледзячы на гэтыя змены. Каб глядач перыядычна бачыў штосьці больш цікавае, чым было раней, — а значыць, бачыў дынаміку ў развіццё канала і ў рэжыме рэшт заставаўся з намі. Хоць цяпер мы знаходзімся ў дастаткова складанай сітуацыі: са снежня міну-

лага года зрабілі ўжо многа вялікіх крокаў (я неадрама сказаў, мо, і занадта многа), а аўдыторыя інтуітыўна чакае ўсё новых і новых. Тым не менш, вядома кітайскай прымаўкі, галоўнае — не спыняцца.

— Апошнім часам эксперты гавораць пра ўсё большую лічбаваццю медыя. АНТ прысутнічае ў сацыяльных сетках, мае ўласнае інтэрнет-тэлебачанне ont.by, якое адрозніваецца ад эфірнага і прадастаўляе мікс найлепшых праграм за ўвесь мінулы год, нарэшце, ваш афіцыйны YouTube-канал першым сярод беларускіх СМІ яшчэ ў пачатку года набраў больш за 100 мільянаў праглядаў. Якой бачыце далейшую работу ў гэтым сегменце?

— Гэта адна з галоўных задач на наступны год. Расставішы асноўныя ключавыя акцэты сёлета, мы завяршам мадэрнізацыю канала і будзем развіваць яго ўжо не кардынальна, а паступова. Затое засяродзімся менавіта на развіццё ў інтэрнеце, каб прыцягнуць новую аўдыторыю. У тых момантах, якія вы назвалі, напэўна, мы выглядаем лепш у параўнанні з іншымі тэлеканаламі, але ўсё ж гэта толькі зыходны пункт. Бо такіх вынікаў мы дасягнулі наяўнымі сіламі, не прыцягваючы дадатковых рэсурсаў і не павялічваючы штат. А вось налетка колькасць людзей, якія займаюцца развіццём АНТ ў інтэрнеце, сапраўды павялічыцца, прычым стаўку зробім на прафесіяналаў, якія разумеюць тэхналогіі і працэсы, што адбываюцца ў інтэрнеце-асяроддзі. Бо гэта пытанне не толькі іміджу, але і фінансаў: прыцягваючы дадатковую аўдыторыю, мы павялічваем манетызацыю канала. Натуральна, мы разумеем, што паступова прывабнасць навіны аслабе: ужо сёння трэнды, якія мы бачым у ЗША і краінах Еўропы, сведчаць, што традыцыйны глядач нікуды не прападе, і людзі, і рэкламныя сродкі вяртаюцца да тэлебачання. Тым не менш мадэрацыйна аўдыторыю, якая «жыве» пераважна ў інтэрнеце, страціць не хочацца, і для нас гэта адна з прыярытэтных задач на 2019 год.

Прафесіяналізм у трэндзе

— Глядачы заўважылі, як абнавілася не толькі праграма вяршання, але і каманда АНТ, колькі ў ёй новых людзей. Не так даўно вы пачалі аўтарскай праграме ў кіраўніках холдынга «СБ — Беларусь сёгодня» Дзмітрыя Жука, якім мусіць быць ідэальны газетчык. Адрасую цяпер гэта пытанне да вас: назавіце тры якасці ідэальнага тэлевізійніка, які робіць цікавае, якаснае ТБ?

— Як паказала практыка, глыбокі журналіст выходзяць з тых, хто мае, акрамя журналісцкай, яшчэ нейкую адукацыю, глыбока разбіраецца ў пэўнай сферы. Для мяне важна, каб чалавек быў прафесіяналам, які спецыялізуецца на адной, а лепш на некалькіх тэмах і можа адказаць на любое нечаканае пытанне з гэтай сферы. Другі момант, у якім я згодны з Дзмітрыем Алксандравічам, — мусіць быць такое добрае журналісцкае нахабства. Бо чалавек, які гаворыць нешта з экрану, павінен быць перакананым, а значыць, упэўненым у кожным сваім слове, каб глядач яму таксама паверыў. І, напэўна, трэці момант, які я лічу важным, — прыстойнасць — у шырокім сэнсе слова. Каб журналіст быў гатовы падставіць плячо свайму калегу, а не падставіць, напрыклад, суразмоўніка, выдаючы ў эфір неправярнаныя звесткі, каб не ішоў па галова, а ўмеў працаваць у камандзе, бо кумулятыўны эфект заўжды больш моцны і цікавы, чым праца аднаго чалавека. Вось гэтыя якасці ў нашай прафесіі надзвычай важныя.

— Ваш аўтарскі праект «Маркаў Нічогасабістага» ў фармаце вялікага інтэрв'ю анансавалі яшчэ вясной, а ў эфір ён выйшаў у канцы восені. Чаму?

— Па-першае, вялікая частка людзей, і я ў тым ліку, была занята ў вырашэнні іншых пытанняў — мадэрнізацыя канала, падрыхтоўка да пераходу на HD-вэршанне. Па-другое, мне як аўтару і вядучаму было важна самому зразумець, што мы гатовы да праграмы як псіхалагічна, так і аргані-

зацыйна. Можна сказаць, што праект «даспяваў» патрэбны час. Ёсць яшчэ трэцяя прычына, якая была, ёсць і будзе заўжды. Мне вельмі хочацца данесці да людзей, што знаходзяцца на кіруючых пасадах, якія дасягнулі чагосьці ў жыцці, што не трэба баяцца экрану. Калі ты прафесіянал у сваёй сферы, табе заўжды ёсць што сказаць, а ўжо цуды мантажу дазваляць згладзіць любыя шурпатацы.

— Няўжо нехта з патэнцыйных суразмоўнікаў адмаўляўся ад інтэрв'ю?

— Скажу так: з тых, хто быў у эфіры, нікога ўгаворваць не давялося, хіба толькі ўздваецца пытанне занятасці, паколькі людзі ўсе сур'ёзна і надзвычай заняты, нават той жа Дзмітрый Малайку.

— Дарчы, пра Малайку. Праграма з яго ўдзелам атрымае, на мой погляд, самай «асабістага» з усіх, насуперак назве, і самай нечаканай: як спявак, няхай і вельмі вядомы, трапіў у адзін шэраг з дзяржаўнымі людзьмі?

— Задача праграмы якая ў тым, каб паказаць цікавых людзей абсалютна з любых сфер дзейнасці. І гэта не абавязкова кіраўнікі пэўных структур і арганізацый, могуць быць нават шаравыя супрацоўнікі, але з тымі паглядамі і пазіцыямі, якія цікавыя для вялікага кола аўдыторыі. Важна не проста «злавіць хайп» у дачыненні канкрэтнага героя, асабліва калі ён публічна асоба, а паказаць яго пагляды і іх трансфармацыю ў часе. Для некага гэта можа стаць арыенцірам у важных жыццёвых пытаннях, як, скажам, пытанне сурагатага маціравання, якое мы абмяркоўвалі з Дзмітрыем Малайкам, альбо работа з моладдзю і іншыя сур'ёзныя жыццёвыя рэчы... Таму падобныя героі будучы з'яўляцца надалей. І рэйтынг ад праграмы да праграмы пацвярджаюць, што глядацкая цікавасць расце, — свежыя даныя параўнальныя з рэйтынгамі серыяляў і навін, так што пастараемся не зніжаць планку. Хоцачца не «драбніць» у плане выбару герояў — як кажуць, залікова абавязвае.

Гутарыла Вікторыя ЦЕЛЯШУК.

Прачытай — перадай другому Сумесны праект газеты «Звязда» і Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

СЛОВЫ, ЯКІЯ СТРАЛЯЛІ

Беларускія паэты і пісьменнікі — у падпольным і партызанскім друку

УЛЁТКІ, плакаты, паведамленні Саўінфармабюро, падпольныя газеты знаходзілі сваё чытачоў па ўсёй акупаванай Беларусі, нягледзячы ні на якія захады гітлераўскіх улад, часта літаральна ў іх пад носам. Працавала ў гэтай інфармацыйнай вайне абсалютна ўсё: свежыя зводкі з фронту, красамуюныя лічбы партызанскіх аперацый, хвосцікі кар'ерыстуры. Але не менш за ўздзеянне на чытачоў аказвалі і літаратурныя творы. Разумеючы сілу слова, практычна ўсе вядомыя беларускія паэты і пісьменнікі бралі самі непасрэдным удзел у падпольным друку, іх праціны і вяршаваныя радкі, трапляючы ў самае сэрца, уздымалі суайчыннікаў на барацьбу з фашыстамі ніякімі не горш за прапагандысцкія праомовы з трыбуны народных мітынгаў, а асабліва трапныя рыфмы і вобразы перадукоўваліся шмат разоў у розных выданнях.

Многія з іх сталі ваеннымі карэспандэнтамі — як падлічылі гісторыкі, на фронце і ў партызанскіх атрадах знаходзілася больш за тысячы савецкіх пісьменнікаў, 417 з якіх загінулі. На баявых участках апынуліся і беларускія літаратары — з розных франтоў не вярнуліся Аляксей Жаўрук, Змітрок Астапенка, Мікола Сурначоў, Аляксей Коршак, Леанід Гаўрылаў і многія, многія іншыя...

«Гомель штодзённа бамбэць фашысты, трэба выдаваць чарговы нумар, і я забываю пра бомбы», — пісаў адказны сакратар агітплагата «Раздавім фашысцкую гадзіну» паэт Анатоль Астрыйка. Сатырычнае выданне, якое ў час Вялікай Айчыннай вайны стала без перабольшвання мастацкай і літаратурнай з'явай, пачало выходзіць ужо ў ліпені 1941-га і працягвала да мая 1945 года: спачатку ў Гомелі, потым у Маскве, у друкарні газеты «Известия», а з пачаткам вызвалення Беларусі — у Навабеліцы і зноў у Гомелі. Чытачы знаходзілі тут творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Кандрата Крапівы, які з 1943 года стаў рэдактарам выдання. Петруся Броўкі, Васіля Віцікі і многіх іншых беларускіх паэтаў і пісьменнікаў, а таксама мастакоў. Толькі за ліпень было надрукавана 13 нумароў агітплагата, цягам года ўбачылі свет каля трох дзясяткаў нумароў, а ў красавіку 1945-га агульная колькасць выпуску перасягнула лічбу 140!

Вось урывак з верша Петруся Броўкі, што быў змешчаны ў другім нумары газеты-плагата і без усяякіх «але» прадказваў немінучы зыход вайны: «Мы вынесем болю маўкліва, А банды загінуць прымусім, Наш сонечны край прамяністы Не знішчыць раз'юшаным псам. Для нас наліваюцца нівы, Красуюць сады Беларусі — Дрыжыце, падлюгі-фашысты, Мы вас пахаваем там!»

Петруся Броўка, які і многія іншыя літаратары, упятай у радкі не толькі агульны боль мільёнаў беларусаў, але і свой уласны, бо бяглістася жорны вайны перамалі і яго блізкіх людзей. Маці паэта Алена Сцяпанюна трапіла ў канцэнтрацыйны лагер у Асвенціме, дзе была завядзёнка: штодня выстрываецца вязняў у шарэнгу і расстрэльваецца кожнага 11-га. У адзін дзень Алена Сцяпанюна аказалася дзясятай, а за ёй стала

дзяўчынка — не раздумваючы, жанчына адштурхнула тую і заняла яе месца, а на здзіўленне іншых знявольных спакойна сказала, што сваё пажыла, а дзіцяці яшчэ трэба жыць. Петруся Броўка пазней, у 1947 годзе, пабываў у Асвенціме і прысвяціў памяці самага дарагага чалавека паэму «Голас сэрца».

У лютым 1942 года ЦК КП(б)Б мабілізаваў беларускіх журналістаў і пісьменнікаў для выдання газет на роднай мове, дзеля чаго быў сфарміраваны асобны шкालон-друкарня на чале з журналістам, літаратарам Міколам Вішнеўскім (да вайны ён, дарэчы, працаваў у «Звяздзе»), а потым у вільскай абласной «Сялянскай газеце». Гэтая друкарня ў сакавіку — лістападзе 1942-га выдавала на Калінінскім фронце газету «За свабодную Беларусь» і сатырычны лісток «Партызанская дубінка».

Таксама ў 1942-м у Маскве «Дзяржлітвыдат» выпусціў у свет зборнік «За Советскую Беларусь» з творами Янкі Купалы, Якуба Коласа, Міхаса Лынькова, Петруся Броўкі, Пімена Панчанкі, Кузьмы Чорнага, Аркадзя Куляшова, Максіма Танка, Кандрата Крапівы, Пятра Глебкі, Эдзі Агняцвет, Анатоль Астрыйка і іншых.

— Не шкадуйце, хлопцы, пораху! Куль гарачых і гранатаў. Усе, каму свабода дарага, Падыймаецца на ворагаў, На катаў! Пушча змрочная, высокая, Недаступная паляна, Будзь ты могільнікам ворагам, Стань прыстанішчам для сокалаў — Партызанаў, — заклікаў Максім Танк. Ён сустраў пачатак Вялі-

кай Айчыннай на заходняй мяжы, у Беластоку, ці не апошнім цягніком выбраўся з акупаванай тэрыторыі і ўжо ў Саратаве запісаўся ў народнае апалчэнне. Але хутка паэта адклікалі ў Маскву і накіравалі разам з іншымі калегамі працаваць у франтавую газету «За Советскую Беларусь».

Адным з самых вядомых падчас вайны стаў сатырычны лісток «Партызанская дубінка», у аўтарскіх калектываў якога ўваходзілі беларускія паэты і пісьменнікі, а таксама мастакі (як беларускія — Мікалай Гурло, Заір Азгур, так і знакамітае трыя Кукрыніксы).

«У лесу бабка немца стрэла І тут-жа гол і ўпала ніц. — Не бойся, сьп, старая, смела, — Гуква ёй удалоў фрыц. — Ты думаеш, мне страшна фрыц? — Гаворыць бабка: — Зразумей, Што мне ў цябе, паганы ціцаль, Прыльбшы ціцальца зручней. Пачуўся стрэл, і мёртвы фрыц Упаў перад бабуйкай ніц», — расказвае, напрыклад, у вершы «Кароткая размова» Язэп Касіла (псеўданім Пятра Глебкі).

У рамках праекта выходзілі таксама кніжкі нестандартнага фармату — вельмічыэй з дзіцячюю далонь, якія лёгка змяшчаліся ў кішэню гімнасцёркі і раскрываліся, нібы гармонік. А вось змест іх, над якім працаваў, напрыклад, вядомы дзіцячы пісьменнік Янка Маўр, быў далёка не дзіцячы: правілы маскіроўкі на рознай мясцовасці, вядзенне штыкавога бою і г. д.

Янку Купалу вайна застала ў Каўнасе. Літоўскія сябры дапамаглі па меры магчымасцяў які мага хутчэй вярнуцца ў Мінск — але паэт не знайшоў свайго дома, які згарэў разам з рукапісамі і архівамі... Неўзабаве Купала аказаўся ў сяле Печышчы пад

Казанню, куды быў эвакуіраваны Саюз пісьменнікаў. Тут паэт жыў з лістапада 1941 да чэрвеня 1942 года, слухаў зводкі з фронту, перажываў, што ён так далёка ад Беларусі, а яшчэ шмат пісаў, як патрыятычныя вершы, так і публіцыстыку — артыкулы, заклікі да землякоў і ўсіх савецкіх людзей.

«Патомкі вялікіх салдат Суворава, патомкі народных палкоў Хмяльніцкага, патомкі бяспартыйных паўстанцаў Каліноўскага, абараняйце сваю зямлю, змагайцеся так, як змагаліся ваши продкі, ніякай літасці ворагу!» — піша народны паэт у артыкуле «Паднялася Беларусь» («Красный флот», 22 ліпеня 1941 года). І гэта слова знаходзіла ў адрасатаў самыя жывы і гарачыя водгукі. Нездарма невядомы слухач напісаў на радыёстанцыю «Савецка Беларусь» аб магутным уздзеянні гэтай публіцыстыкі, якая «поплеч з самаю рознаю зброяй... як жывы светач, які магутны асілак, які ва ўсім сваім жыцці бачыць перамогу, цвёрда верыць у яе, запальвае упэўненасць, веру ў яе ўсіх, хто да яе датыкаецца, хто яе адчувае поплуч, як таварыша». Акрамя вершаў і артыкулаў, Купала піша брашуру «Народ-мцівец», якую самалётамі даставілі на акупаваную тэрыторыю Беларусі. Асобнымі ўлёткамі былі надрукаваныя артыкулы паэта «Не будзе беларус рабом нямецкіх баронаў», «Кліч да беларускага народа!», знакаміты верш-заклік «Беларускім партызанам».

Якуб Колас з жніўня 1942-га да 1 лістапада 1943-га жыў у Ташкенце, куды была пераведзена Акадэмія навук БССР, і актыўна супрацоўнічаў у гэты час з газетамі «Правда Востока», «Кзыл Узбекистан», «Фрунзевец». «Я ганаруся ўсёвдавленнем таго, што і я ўнёс сваю сіцілную лепту на справу абароны Радзімы, супрацоўнічаючы ў «Фрунзевец». Няхай жа наша газетнае слова і слова мастака-пісьменніка боць, як востры меч, які трапляе куля снайперска-чырвоармейца, двуногіх фашысцкіх вяроч...» — пісаў Колас у адным з артыкулаў летам 1943 года. Усяго ж за гэты перыяд у названых газетах выйшла каля сотні вершаў, апаўданаў і артыкулаў беларускага пенсіяра. Многія з іх даходзілі нават у дрымучыя партызанскія лясы — з дапамогай радыёстанцыі «Савецкая Беларусь», на якой прагучалі артыкулы «Злачыны суды не мінуць», «Славяне боруюцца», «Роднаму беларускому народу», а таксама многія вершы і заклікі, якія таксама часта перадрукоўваліся ва ўлётках і брашурах.

Кузьма Чорны, які вымушаны быў пакінуць Мінск, дайшоў разам з бежанцамі да Крычава, дзе развітаўся з сям'ёй і рушыў у ваенкамат. 10 ліпеня 1941-га ён уступіў у шэрагі Чырвонай Арміі, але праз некалькі дзён быў пераведзены ў Клімавічы ў групу друку і стаў супрацоўнікам агітплагата «Раздавім фашысцкую гадзіну», з рэдакцыяй якога пераязджаў то ў Гомель, то ў Чэбаксары, то ў Казань і, нарэшце, у Маскву. Тут ён працуе ў рэдакцыі часопіса «Беларусь» і практычна ў кожную піша на артыкуле, у тым ліку пад псеўданімамі Ігнат Булава з-пад Турава, Сымон Чарпакевіч, Максім Альшанік і іншымі. Сатырычныя фельетоны Чорнага ў 1942 годзе выйшлі таксама асобным зборнікам «Кат у белаі маніцы».

Калі на Вялікай зямлі спатрэбілася перакінуць аднаго-двух беларускіх пісьменнікаў за лінію фронту,

Чорны вызваўся добраахвотнікам. Але з-за хворага сэрца рэйд яму забаранілі, а на акупаваную тэрыторыю прабраліся паэты Антон Бялевіч і Анатоль Астрыйка. Астрыйка, дарэчы, быў у глыбокім тыле ворага двойчы: першы раз, напрыклад, пераапрагнуўся ў фарму нямецкага афіцэра, а другі, у 1943-м, разам з калегам быў закінуты на парашуты. Тут ён пісаў патрыятычныя заклікі і суцэльныя коміксы ў вершах «Прыгоды дзеда Дубініка Міхеда», тут, у партызанскіх лясах, нарадзілася ўнікальная з'ява ваеннага часу — зборнік пад зусім мірнай, на першы погляд, назвай «Слуцкі пояс». Ён быў выдадзены асобным накладам у друкарні падпольнай газеты «Народны мцівец» (арган падпольнага Слуцкага райкама партыі) і дадаткова аздоблены мастакамі-партызанамі С. Залатым і С. Бяляевым. І гэта пры тым, што газетную паперу партызаны займалі, толькі адбіўшы яе ў ворага, друкарскія клішы рабілі з бірозавых цурак, а замест фарбы выкарыстоўвалі гуталін ды сажу!

...У 2015-м да юбілея Перамогі Нацыянальная бібліятэка Беларусі падрыхтавала вялікі віртуальны праект «Памяць палаючых гадоў», які прадстаўляў у тым ліку перыёдэку, лістоўкі і рукапісныя матэрыялы, нацендэгазеты, плакаты, лісты, тэксты песень, што былі створаныя ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Збор атрымаўся надзвычай маштабны, але нават ён, адзначаюць бібліятэкары, не прэтэндуе на ўсю паўнату звестак па ваеннай тэме. Не можам прэтэндаваць на яе і мы. Хоць значная колькасць інфармацыі была перададзена ў Беларусь у першыя пасляваенныя гады, з фондаў Дзяржаўнай бібліятэкі і асабістых архіваў пісьменнікаў, аднак невядомыя раней рукапісы, асобнікі падпольных выданняў могуць быць знойдзеныя і цяпер.

Вікторыя ЦЕЛЯШУК.